1st–7th Centuries

מסורת השׂ"ם

נא מיהני ליה אמלתרא. לאכשורי גובהו יותר מכ' לקמן מפרש מאי אמלתרא והיכא תני דמהניא: **של מילה** · עץ שנדילין בו מילין והם עפלים ובלעז גלא"ש: **אלמה אמר ר' אלעזר כו'** · השתא קא מסיק לפירכיה דלאכסן דמהניא אמלתרא אליבא דרב ומעיקרא לא שבקיה לאוקומי למלתיה עד דכתב ליה לתיובתא: **רבנן ד'** · אם היתה קורה רחבה ד' טפחים אע"פ שהיא דקה ואינה חזקה לקבל אריח כשירה והא דתנן במתני' (לקמן ד' יג:) בריאה כדי לקבל אריח כשאינה רחבה ד' טפחים קאמר: **ואם יש לה אמלתרא כו'** · תרתי מילי קאמר רב ולקולא: **אמר רב יוסף** · הא אמלתר' דאייתוה משמיה דרב לא רב אמרה דתיקשי דרב אדרב אלא מתניתא היא: **ותיקשי לרב** · דהא חזינן הכא דלא גמרי רבנן מהיכל מדקתני דאמלתרא מהניא: **דל אגב מהכא** · הרימני מיכן כאילו שתקתי ולא אמרתי דבר זה: **מסייעא מי לא קשיין אהדדי** · דהא תניא לעיל בהדיא מבוי שהוא גבוה מכ' יותר מפתחו של היכל אלמא רבנן מהתם גמרי: **אנאי היא** · תנא דלעיל דסבירא ליה דרבנן מהיכל גמרי ואמלתרא לא מהניא והאי תנא דאמלתרא סבר לה מהיכל גמרי: **לדידי נמי אנאי היא** · ותנא דתנא דלעיל אמרי: **בגא רב** · אי לא הוה מפרש רב למתניתא קמייתא וליף מינה דרבנן מהיכל גמרי: **מסייעא אהדדי לא קשיין** · דבין דהתם אתני' ובין דהתם אתני' דאמלתרא: **קורה דרבנן עמפא מאי** · כגון תוך כ' אמה: **משום היכר** · דליחזו אינשי ולידעו דתקנתא עבוד ולא ליתי לאיתלופי ברה"ר ומשום הכי מהניא אמלתרא דבין דמיסתכלי בה אינשי אתי' למעלה מכ' אמה איכא היכרא: **והא דקאני** · במתניתי' קמייתא יותר מפתחו של היכל לאו דגמרי מהתם אלא סימנא בעלמא נקט שלא תחליף גירסא דעשרים ותלתין למעלה מל' או מארבעים יהא פתח היכל סימן בידך: **אי סבירא ליה הא דרבנן** · דטעמייהו דרבנן בסוכה נמי משום היכר: **אמר להו** · לרבנן ולר' יהודה לפלוגי בתרתי: **מבוי דאילוך עביד** · כלומר המהלך אינו מבטן למעלה: **קיני** · (ד) כגון קיני עופות היו בולטין מתחת האולם למעלה (מל') מן הפתח: **אפקי דאריגא** · כלומר של ארז ארוכין תחוכין בכותל ואיידי דעפיש משכיה אורך דידהו חזו להו אינשי ואיכא היכרא: **מאן דאמר אפקי** · איכא היכרא למבוי: **כל שכן קיני** · לאיידי דתשיבי ומילתא דמעיקרא היא מסתכלי בהו אינשי וחזו לקורה: **מקנא** · שובי הקורה בתוך כ' ומקצתה למעלה וכן שובי סככה של סוכה: **קנוס** · רואין כאילו נטול אותו העובי היונא למעלה ותהא קורה דקה: **הגיעלם ברוח** · שהרי שיערוה חכמים בריאה כדי לקבל אריח ואי לאו הכי שדי ליה זיקא הלכך לא חשיב: **לא מידכר** · וזמנין דמשתקיל מקצת עובי הסכך הנכנס לתוך כ' וקיימא כולה למעלה מכ': **מדכרי אהדדי** · שאם תרקב תחתונה של קורה ותעמוד כולה למעלה מעשרים אמה מתקני לה: **אלא** · אמאי מכשרת בסוכה משום דע"כ השתא ליתה מרובה מחמתה דהא רואין הוא דקתמרי ולא שקילנא מינה מידי: **הכא נמי** · תשוב לותה כשפודין כבידין דאי נמי קלישי לא שדי להו זיקא דהא לא מידי שקלת מינה אלא רואין הוא דקתמר: חלל

הגהות הב"ח

(א) גמ' מאי לאו משום היכרא: (ב) שם בתרתי אמר לאו לגיכא: (ג) שם דאתיא מ"מ אי משום: (ד) רש"י ד"ה קיני כמין קיני עופות: גי' יעב"ן רב חסא

ורב נחמן בר יצחק אי סבירא ליה הא דרבה בו' · לרבה גופיה הוה מצי למיפרך דאיש בפרקין (ל' יב:) דקורה משום היכרא אלא משום דרב נחמן מפרש בהדיא דפליגי בהיכר פריך למה להו לאיפלוגי בתרתי: **אי** מפר' ר"י המתה מרובה מצילתה ע"י שיבא הרוח ויפזר עד שתהא המתה מרובה מצילתה דאי ע"י קלישה לחודה המתה מרובה היכי מכשר' לה בליטנא בתרא הא אין על סך פסול מצטרף בהדי סך כשר כדאמרי' בסוכה (ל' ס:) גבי העושה סוכתו תחת האילן וקשיא דאמר בפרק קמא דסוכה (ל' ד') היתה גבוהה מכ' אמה והולין יורדין בתוך כ' אם צילתה מרובה מחמתה כשירה אם לאו פסולה ואמאי כשירה והא אי קלשא ליה הא דרבה *דאמר רבה כתיב °למען ידעו דורותיכם כי בסכות הושבתי עד עשרים אמה אדם יודע שדר בסוכה למעלה מעשרים אמה אין אדם יודע משום דלא שלטא ביה עינא אלמא גבי סוכה נמי בהיכרא פליגי איפלוגי בתרתי למה (ג) לי צריכא דאי אשמעינן גבי סוכה בהא קאמר ר' יהודה כיון דלישיבה עבידא שלטא ביה עינא אבל מבוי דלהילוך עביד אימא מודה להו לרבנן ואי אשמעינן בהא בהא קאמרי רבנן אבל בהך אימא מודו ליה לר' יהודה צריכא ²מאי אמלתרא רב המא בריה דרבה בר אבוה אמר קיני כי אתא רב דימי אמר במערבא פסקי דארזא מאן דאמר פסקי דארזא כ"ש קיני אבל פסקי דארזא לא ומ"ד פסקי דארזא (ג) מ"ט משום דנפיש משכיה והא סוכה דנפיש משכיה וקאמרי רבנן דלא אלא כיון דקא חשיב אית ליה קלא: ³מקצת קורה בתוך עשרים ומקצת קורה למעלה מעשרים מקצת סכך בתוך עשרים ומקצת סכך למעלה מעשרים אמר רבה במבוי כשר בסוכה פסול מאי שנא במבוי דכשר דאמרי' קלוש סוכה נמי לימא קלוש אי קלשת הויא לה המתה מרובה מצילתה הכא נמי אי קלשת הויא לה קורה הניטלת ברוח אלא על כרחך נעשו כשפודין של מתכת הכא נמי על כרחך נעשית צילתה מרובה מחמתה אמר רבא מפרזקי' סוכה דליחיד היא לא מדכר מבוי דלרבים מדכרי אהדדי רבינא אמר סוכה דאורייתא אחמירו בה רבנן מבוי דרבנן לא אחמירו ביה רבנן ורב אדא בר מתנה מתני להא שמעתא דרבה איפכא אמר רבה במבוי פסול בסוכה כשירה מאי שנא סוכה דכשירה דאמרינן קלוש במבוי נמי לימא קלוש אי קלשת הוי לה קורה הניטלת ברוח הכא נמי אי קלשת הויא לה המתה מרובה מצילתה אלא על כרחך נעשית צילתה מרובה מחמתה הכא נמי ע"כ נעשו כשפודין של מתכת אמר רבא מפרזקיא °סוכה דליחיד היא רמי אנפשיה ומדכר מבוי דלרבי' היא סמכי אהדדי ולא מדכרי *דאמרי אינשי קדרא דבי שותפי לא חמימא ולא קרירא רבינא אמר סוכה דאורייתא לא בעי חיזוק מבוי דרבנן בעי חיזוק מאי הוי עלה רבה בר רב עולא אמר זה וזה פסול רבא אמר ⁴זה וזה כשר חלל

לא תיהני ליה אמלתרא דהא היכל אמלתרא הויא ליה ואפי' הכי עשרים אמה הוא דגבוה דתנן *חמש אמלתראות *של מילה היו על גביו זו למעלה מזו וזו למעלה מזו והאי מאי תיובתא דילמא כי תניא ההיא דאמלתראות באולם תניא והאי מאי קושיא דילמא תבנית היכל כתבנית אולם אלמה אמר רבי אילעא אמר רב רחבה ד' אע"פ שאינה בריאה ואם יש לה אמלתרא אפי' גבוהה יותר מעשרים אמה אינו צריך למעט אמר רב יוסף אמלתרא מתניתא היא מאן קתני לה אמר אביי והא *חמא בריה דרבה בר אבוה קתני לה ותיהוי אמלתרא מתניתא ותיקשי לרב אמר לך רב דל אנא מהכא מתנייתא מי לא קשיין אהדדי אלא מאי אית לך למימר תנאי היא לדידי נמי תנאי היא רב נחמן בר יצחק אמר בלא רב מתנייתא אהדדי לא קשיין לרבנן קורה *טעמא (ה) מאי משום היכרא והאי דקתני יתר מפתחו של היכל סימנא בעלמא ורב נחמן בר יצחק הניחא אי לא סבירא ליה הא דרבה אלא אי סבירא ליה הא דרבה *דאמר רבה כתיב °למען ידעו דורותיכם כי בסכות הושבתי עד עשרים אמה אדם יודע שדר בסוכה למעלה מעשרים אמה אין אדם יודע משום דלא שלטא ביה עינא אלמא גבי סוכה נמי בהיכרא פליגי איפלוגי בתרתי למה (ג) לי צריכא דאי אשמעינן גבי סוכה בהא קאמר ר' יהודה כיון דלישיבה עבידא שלטא ביה עינא אבל מבוי דלהילוך עביד אימא מודה להו לרבנן ואי אשמעינן בהא בהא קאמרי רבנן אבל בהך אימא מודו ליה לר' יהודה צריכא ³מאי אמלתרא רב המא בריה דרבה בר אבוה אמר קיני כי אתא רב דימי אמר במערבא פסקי דארזא מאן דאמר פסקי דארזא כ"ש קיני אבל פסקי דארזא לא ומ"ד פסקי דארזא (ג) מ"ט משום דנפיש משכיה והא סוכה דנפיש משכיה וקאמרי רבנן דלא אלא כיון דקא חשיב אית ליה קלא: ³מקצת קורה בתוך עשרים ומקצת קורה למעלה מעשרים מקצת סכך בתוך עשרים ומקצת סכך למעלה מעשרים אמר רבה במבוי כשר בסוכה פסול מאי שנא במבוי דכשר דאמרי' קלוש סוכה נמי לימא קלוש אי קלשת הויא לה המתה מרובה מצילתה הכא נמי אי קלשת הויא לה קורה הניטלת ברוח אלא על כרחך נעשית צילתה מרובה מחמתה הכא נמי ע"כ נעשו כשפודין של מתכת אמר רבא מפרזקיא °סוכה דליחיד היא רמי אנפשיה ומדכר מבוי דלרבי' היא סמכי אהדדי ולא מדכרי *דאמרי אינשי קדרא דבי שותפי לא חמימא ולא קרירא רבינא אמר סוכה דאורייתא לא בעי חיזוק מבוי דרבנן בעי חיזוק מאי הוי עלה רבה בר רב עולא אמר זה וזה פסול רבא אמר ⁴זה וזה כשר חלל

מדות פ"ג מ"ז

[לקמן ה. מ: יב:]

סוכה כ.

גליון השׂ"ם

גמ' סוכה דליחיד רמי אנפשיה. עיין לקמן יח ע"ל וכנ"ל ד"ה כור הרגיס:

[נ"ב כה:]

עין משפט נר מצוה

ו א מיי' פ"ד מהלכות בית הבחירה הל' ח כמנ עטין קכג:

ב ג מיי' שם מהלכות שבת הלכה עו עוש"ע א"ח סי' שסג סעיף כו:

[בגיסא מצינה מילת וכן בעיבור עיין מל' יא:]

ח ג ד מיי' שם הל' עז וס"ל מהלכות סוכה הלכה יג מנמ עטין מנ עוש"ע א"ח שם וסימן תרלג סי"ח:

רבינו חננאל

ולא תיהני צורת הפתח (דאי) [דהייט] קנה סיכון ר ק נ ח סיכון על נביהן ופרקינן שמועה זו דרבנן ולפי *)מדקתני לה רבנן דרבה אחנייה לחויא ברי ראש"פ שיש שם צורת הפתח צריך לטעם דצורת פתח לא מהני. תוב אקשינן ליבעו אשלתראבי היכל כדתנן בבמס' כרות (פ"ג מ"ז) חמש אלפתראות(הן)של מילה היו על גבן כו'. אמאלתרא קורות לאחיות הקיר. כגון יסור כרוהות ארוים ובלשונא דרבנן למיסר בניינא. ס י ל ת שם האילן. ופירותיו נקראין מילין. כדנרסינן [גנזיין יש מילין ע"ב] אין מי מילין ע"ב מילין.השונה של מילת מועה הוא ורחינן [הא] דתני (תשלא) [חמשה] מלתראות של מילה היו על גבן באולם היו וכל אחת אגיהה על הברתה ואמרינן(ור"ל)(ודילמא) תבנית היכל כתבנית אולם הוא אלמה אמר רב רב הקורה אם רחבה ד' אע"פ שאינה בריאה ואם יש שם לו אשלתרא אין צריך לטעם. לא תהני אשלתרא דהא נבה היכל לא היה יותר מכ' ואע"ג דהוה לה אשלתרא ואמרינן ופריק רב יוסף אשלתרא לא רב אשרה מתניתא היא (ומאהו) [וחמא] בריה דרבה בר אבוה קתני לה. ואי אשרת בין כך ובין כך קשיא לרב אסר לך רב והא תניא כוותיה דתניא מבוי שנבוה מכ' אמה יותר מפתחו של היכל יטעם אלא מאי אית לך למיסר תנאי היא ופליגי אהדדי לדידי נמי תנאי היא ופליגי אהדדי ואנא דתני כי האי תנא.ורחינן ואמרינן בלא רב מתניתא לא פליגי אהדדי. קורה לרבנן משום היכר היא ואי אינא אשלתרא אין לך היכר גדול מזה והאי דתני פתחו של (אולם) [היכל] מיסנא בעלמא הוא עד כ' כי היכי דלא ליתלוף לך ואמרינן ורב נחמן בר יצחק אי סבור לה להא דרבה דאמר למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי ונו' עד כ' אמה אדם יודע שדר בצל סוכה וכו' באנו לפרש טעמא דהא מתניתא דתני אם יש אשלתרא אשילו למעלה מכ' אמה אין צריך לטעם. ומאי אשלתרא

מסורת השׂ"ם

נא מיהני ליה אמלתרא. לאכשורי גובהו יותר מכ' לקמן מפרש מאי אמלתרא והיכא תני דמהניא: **של מילה** · עץ שנדילין בו מילין והם עפלים ובלעז גלא"ש: **אלמה אמר ר' אלעזר כו'** · השתא קא מסיק לפירכיה דלאכסן דמהניא אמלתרא אליבא דרב ומעיקרא לא שבקיה לאוקומי למלתיה עד דכתב ליה לתיובתא: **רבנן ד'** · אם היתה קורה רחבה ד' טפחים אע"פ שהיא דקה ואינה חזקה לקבל אריח כשירה והא דתנן במתני' (לקמן ד' יג:) בריאה כדי לקבל אריח כשאינה רחבה ד' טפחים קאמר: **ואם יש לה אמלתרא כו'** · תרתי מילי קאמר רב ולקולא: **אמר רב יוסף** · הא אמלתר' דאייתוה משמיה דרב לא רב אמרה דתיקשי דרב אדרב אלא מתניתא היא: **ותיקשי לרב** · דהא חזינן הכא דלא גמרי רבנן מהיכל מדקתני דאמלתרא מהניא: **דל אגב מהכא** · הרימני מיכן כאילו שתקתי ולא אמרתי דבר זה: **מסייעא מי לא קשיין אהדדי** · דהא תניא לעיל בהדיא מבוי שהוא גבוה מכ' יותר מפתחו של היכל אלמא רבנן מהתם גמרי: **אנאי היא** · תנא דלעיל דסבירא ליה דרבנן מהיכל גמרי ואמלתרא לא מהניא והאי תנא דאמלתרא סבר לה מהיכל גמרי: **לדידי נמי אנאי היא** · ותנא דתנא דלעיל אמרי: **בגא רב** · אי לא הוה מפרש רב למתניתא קמייתא וליף מינה דרבנן מהיכל גמרי: **מסייעא אהדדי לא קשיין** · דבין דהתם אתני' ובין דהתם אתני' דאמלתרא: **קורה דרבנן עמפא מאי** · כגון תוך כ' אמה: **משום היכר** · דליחזו אינשי ולידעו דתקנתא עבוד ולא ליתי לאיתלופי ברה"ר ומשום הכי מהניא אמלתרא דבין דמיסתכלי בה אינשי אתי' למעלה מכ' אמה איכא היכרא: **והא דקאני** · במתניתי' קמייתא יותר מפתחו של היכל לאו דגמרי מהתם אלא סימנא בעלמא נקט שלא תחליף גירסא דעשרים ותלתין למעלה מל' או מארבעים יהא פתח היכל סימן בידך: **אי סבירא ליה הא דרבנן** · דטעמייהו דרבנן בסוכה נמי משום היכר: **אמר להו** · לרבנן ולר' יהודה לפלוגי בתרתי: **מבוי דאילוך עביד** · כלומר המהלך אינו מבטן למעלה: **קיני** · (ד) כגון קיני עופות היו בולטין מתחת האולם למעלה (מל') מן הפתח: **אפקי דאריגא** · כלומר של ארז ארוכין תחוכין בכותל ואיידי דעפיש משכיה אורך דידהו חזו להו אינשי ואיכא היכרא: **מאן דאמר אפקי** · איכא היכרא למבוי: **כל שכן קיני** · לאיידי דתשיבי ומילתא דמעיקרא היא מסתכלי בהו אינשי וחזו לקורה: **מקנא** · שובי הקורה בתוך כ' ומקצתה למעלה וכן שובי סככה של סוכה: **קנוס** · רואין כאילו נטול אותו העובי היונא למעלה ותהא קורה דקה: **הגיעלם ברוח** · שהרי שיערוה חכמים בריאה כדי לקבל אריח ואי לאו הכי שדי ליה זיקא הלכך לא חשיב: **לא מידכר** · וזמנין דמשתקיל מקצת עובי הסכך הנכנס לתוך כ' וקיימא כולה למעלה מעשרים אמה מתקני לה: **אלא** · אמאי מכשרת בסוכה משום דע"כ השתא ליתה מרובה מחמתה דהא רואין הוא דקתמרי ולא שקילנא מינה מידי: **הכא נמי** · תשוב לותה כשפודין כבידין דאי נמי קלישי לא שדי להו זיקא דהא לא מידי שקלת מינה אלא רואין הוא דקתמר: חלל

הגהות הב"ח

(א) גמ' מאי לאו משום היכרא: (ב) שם בתרתי אמר לאו לגיכא: (ג) שם דאתיא מ"מ אי משום: (ד) רש"י ד"ה קיני כמין קיני עופות: גי' יעב"ן רב חסא

ויקרא כג.

חמא בריה בר אבוה א' קיני · פי' קורה ועליה כפין קיני העופות לקבן עליהם כעין הא דכתיב קנים תעשה את התבה בעצי גפר פיסקא דארזא. פי' לוח ארז רחבה ד' טפחים (הנרסינן) [וגרסינן] בירושלמי. בענין אסקופה אבל אם יש שם רחב ד' אסורה. א"ל והדא אשלתרא אילו מלתרא שמא אינה מתרת כלל ואשלתרא זו מתרת לא מפני חשיבותא וכל העובר נותן עיניו עליה מפני חשיבותא וכ"ש קנים שפוטרין לדברי הכל כי פליגי בפסקי דארזא. כך סוגיא דשמועה זו. מקצת קורה בתוך כ' ומקצתה למעלה מכ'. סכך מקצתה בתוך כ' ומקצתה למעלה מכ'. אשר רבה בסוכה פסולה ואמרינן אמאי [אמרינן] בסבוי כשר דחוינן לה לקורה כמאן דקלישא והרוח דשריא למעלה מכ'. כמאן דליתיה דמי. אי קלשת לה נמצאת קורה זו נטלת ברוח אלא הויא שפוד של מתכת שהיא חוקה וכבדה וראויה לקבל אריח עליה. בסוכה נמי נימא דחוינן להאי סכך כמאן דקלישא ואעפ"כ בחזקתה קיימי וצילתה מרובה מחמתה היא ותהיה כשרה ופריק רבה ספרזקיא סוכה דיחיד כו'. ופריק רבינא סוכה דהיא מדאורייתא אחמורו בה רבנן מבוי דהוא מדרבנן לא אחמירו בה' רב אדא בר מתנה בסוכה כשרה בסבוי פסולה וכו' עד רבינא אמר סוכה דאורייתא לא בעי חיזוק מבוי דרבנן בעיא חיזוק. מאי הוי *) [ל"ל רב הוא דאמר לה וכבר אמר רב לרבי יהודה וכו'].

רב נסים גאון

דתנן חמש מלתריות היו על גביו עיקר זו המשנה בפסכת מדות בפרק ג' (משנה ז) פתחו של אולם טבהו ארבעים אמה ורחבו כ' אמה וחמש מלתריות של מילת היו על גביו התחתונה ערוכת על הפתח אמה: אמת

A PAGE OF TALMUD. The *editio princeps* of the Babylonian Talmud printed by Daniel Bomberg (Venice, 1520–1523) determined the external form of the Talmud for all time. Thus, one cites the tractate, the folio, and the page (r or v). Here, the tractate *Eruvin*, fol. 3 r. (The tractate discusses symbolical acts which facilitate the accomplishment of otherwise forbidden acts on the Sabbath and festivals).

Titling the page: the name of the chapter, its number in the order of the chapters in the tractate, the name of the tractate, the folio.

The text of the Talmud proper is composed of two elements: the Mishnah, the legal code composed in Hebrew in Palestine between the 1st and 2nd centuries AD; and the *Gemara* – a summary in Aramaic of the debate over the Mishnah in the Babylonian academies between the 3rd and 6th centuries.

Rashi's commentary. Rashi (acronym for Rabbi Solomon ben Isaac), the 11th-century scholar from Troyes, was the most authoritative biblical commentator. His interpretation of the Babylonian Talmud is one of the great classics of rabbinical literature.

The commentary of the Tosafists. Disciples of Rashi, these "men of the additions" (*tosafot*) determined the tradition of the rabbinical schools in *Ashkenaz* (Germany and northern France) during the 12th to 14th centuries.

Systematization and codification of the *Halakhah*, such as Maimonides' *Mishneh Torah* (12th century), and Joseph Caro's *Shulhan Arukh* (Safed, 16th century).

The commentary of Rabbenu ("our teacher") Hananel ben Hushi'el. This great scholar from Kairouan was the first to compose a complete commentary on the Babylonian Talmud, inspired by *responsa* literature (11th century).

The commentary of Nissim ben Jacob ibn Shahin. Outstanding scholar and leader of the Tunisian community (Kairouan, 11th century), his talmudic commentary follows the method of the Babylonian sages.

The "proofs" of Joel Sirkes (named after the title of one of his works, *Bayit Hadash*, "New House"): brief "corrections" – or alternative readings – for the *Gemara* and Rashi's commentary (Poland, 16th century).

Annotations by Akiva Eger "The Younger" on the margins of the *Gemara*, Rashi's commentary, and the Tosafists' "additions" (Austro-Hungary, early 19th century).

The "Tradition of the Six Orders [of the Mishnah]," elaborated between the 16th and 19th centuries: a list of corresponding passages found in several places in the Talmud and in the literature of the Sages.

Biblical references for the text of the *Gemara* (16th–19th centuries); this brief reference has acquired the status of a commentary on the Talmud.